

PERTTI AHONEN

Muodollisen vallan katvealueet

Poliittinen valta Suomessa. Toim. Mari K. Niemi, Tapio Raunio & Ilkka Ruostetsaari.
Tampere, Vastapaino 2017. 326 s.

Olen ottanut kirja-arvostelussani huomioon sen, että julkaisuareenana on luonteeltaan filosofinen lehti. Jos olisin kirjoittanut esimerkiksi politiikan tutkimuksen tieteelliseen yleislehteen tai päivälehteen, arvostelustani olisi muodostunut toisenlainen.

Tekstini edustaa sitä etenkin suurilla kielialueilla tavallista lajityyppiä, että arvostelija omaksuu arvostelunsa selkärangaksi yhden tai useamman muotoilemansa teesin. Seurauksena on se, että arvostelusta ei muodostu ainakaan referaattia, että teesit organisoivat tarkastelua ja että taustoitus ja yleinen kommentointi jäävät vähemmälle.

Päteezinäni on odotus siitä, että tiettyä teemaa käsittelevästä kirjasta erottuisi koherenssia antava viitekehys. Kokoelmateoksessa viitekehys auttaisi sovittamaan yksittäiset artikkelit yhteen. Toissijaisen teesini mukaan tieteelliseltä tai korkeakouluoppikirjaksi tarkoitettulta teokselta tulee vaatia kohteiden ja aiheiden kattavuutta siten, ettei suurempia aukkoja jää.

Johdantoluvussa 1 toimittajat katsovat, että "[v]allankäytön empiiristä tutkimusta vaikeuttaa se, ettei ole olemassa sen enempää yleisesti hyväksyttyä valtateoriaa kuin yksimielisyyttä valtaan liittyvistä käsitteistä." (10) Tieteenfilosofisesti tilanne edellyttäisi eri peruslähtökohdista nousevan valtatutkimuksen riittävää yhteismitallistamista. Interpretativisti Weberin, hyvinkin valtavirtaisten tutkijoiden Dahlin sekä Baratzin ja Bachrachin, vasemistokriitikko Lukesin, jälkistrukturalisti Foucault'n ja jälkistrukturalismivaikutteisen Giddensin pikamarssi peräkkäin ei riitä metatason viitekehukseksi.

Toimittajien mukaan kirjan luvuissa 2–7 käsitellään poliittisten instituutioiden asemaa ja sen muutoksia Suomessa ja luvuissa 8–11 instituutioiden valtaan vaikuttaneita tekijöitä ja niiden haastetta vakiintuneille valtasasetelmille (28). Takakansitekstin mukaan teoksessa analysoitaisiin lähinnä neljää seikkaa: "tärkeimpien valtiollisten instituutioiden sekä kansalaisjärjestöjen, median ja markkinoiden vaikutusta poliittiseen päätöksentekoon." Ensimmäinen lupauksista lunastetaan, toinen rajoitustusti, kolmas osittain ja neljäs pieneltä osin.

Lupausten valossa on perusteltua tarkastella luvun 2 otsikon mukaisesti poliittisten instituutioiden valtaa talouden suhdanteissa. Ilkka Ruostetsaaren artikkelin sinänsä rikas ja kiinnostava sisältö koostuu paljolti muusta kuin otsikossa viitatusa aineksesta. Kotimainen politiikka jää suhteuttamatta globaalin talouden muutoksiin, mutta suurelta osin myös Suomen kansantalouteen sekä

julkiseen talouteen ja tulkintoihin sen tilasta. Etenkin ajatellen takakannen kysymystä "Ketkä Suomessa käyttävät valtaa?" sokeaksi pisteeksi jää vahvasti institutionalisoinut talouselämä, mukaan lukien ulkomaiset ja kotimaislähtöiset kansainväliset yritykset, kotimarkkinayritykset sekä markkina- ja omistusrakenne. Lisäksi olisi ollut hyvä kysyä myös vähemmän individualistisesti: "Mitkä epäviralliset instituutiot, rakenteet ja prosessit sääntelevät vallankäyttöä ja sen vaikutuksia sekä vallan jakautumista Suomessa?" Ruostetsaaren suvereenisti hallitsema yleinen valtatutkimus tuloksineen olisi ansainnut yksistään oman lukunsa.

Sinänsä olen jäävi ottamaan kantaa lähikollegani Hanna Wassin kirjoittamaan lukuun 3 "Toteutuuko vaaleissa yhdenvertaisuus?". Rohkenen kuitenkin taustaa tuntevana todeta, ettei artikkeli jätä epäilystä päätelmien rakentumisesta hyvin pohjustettuun ja perusteelliseen omakohtaiseen tutkimustyöhön aiheesta, joka on tähän saakka jäänyt politiikan tutkimuksessa liiaksi marginaaliin.

Puolueaihepiiriä puntaroidaan etenkin Lauri Karvosen artikkelissa puolueiden vallasta ja sen muuttumisesta (luku 4) sekä Vesa Koskimaan artikkelissa valtasiihtymistä puolueissa kentältä eliitille (luku 5). Puolueita voidaan sinänsä pitää kansalaisjärjestöinä, mutta kansalaisjärjestön käsite ei tyhjene puolueisiin. Puolueiden tarkoituksiksi on perinteisesti ymmärretty pyrkimys vaikuttaa "valtiollisiin asioihin". Erityiseksi puolueet tekee niiden aseman poliittinen vakiintuneisuus moninaisten sovinnaisääntöjen tuella. Monessa maassa, myös Suomessa, puolueiden asemalla on puolivirallisia piirteitä. Lähes puolen vuosisadan ajan ne ovat lainsäädännön nojalla saaneet rahoitusta valtion talousarviovaroista. Jäsenistöään ne tarvitsevat nyttemmin paljon vähemmän kuin menneinä aikoina, jolloin puolueiden riippuvuus jäsenmaksutuloista oli tuntuva. Nämä muutospiirteet tuodaan mainituissa kahdessa artikkelissa hyvin esiin.

Myös puolueiden ulkopuolista järjestökenttää ja sen valtaa olisi ollut tärkeää käsitellä. Niin sanottuja vapaita kansalaisjärjestöjä toimii runsaasti terveyden ja muun hyvinvoinnin alalla, tieteen ja kulttuurin eri osa-alueilla, urheilun ja muiden harrastusten kentillä sekä uskonnollisten ja muiden maailmankatsomusten saralla. Yhdistyslain mukaan hallinnoitavia ovat niin ikään kaikki työmarkkinajärjestöt Elinkeinoelämän keskusliitosta SAK:hon, STTK:hon ja Akavaan, kukin monilukuisine jäsenjärjestöineen. Sama koskee muitakin etujärjestöjä.

Guy-Erik Isakssonin (luku 6) ja Heikki Paloheimon

(luku 7) artikkelit ovat institutionaalisine painotuksineen epäilemättä paikallaan teoksessa, joka on rakennettu siten kuin *Poliittinen valta Suomessa*. Arvioin kummankin luvun informatiiviseksi mutta totunnaisiksi: oppikirjakäyttö korostuu. Tapio Raunion artikkeli luvussa 8 todistaa tasokkaasta perehtymisestä Suomen ja Euroopan unionin suhteisiin, mutta se saattaa tiiviydessään muodostua aihepiiriä ennestään heikosti tuntevalle vaikeaksi ja jäädä jossain määrin irralliseksi suhteessa teoksen muihin artikkeleihin.

Tasa-arvoa käsittelevän luvun sijoittumisen kirjaan ymmärtää (Mari K. Niemen artikkeli vallan sukupuolittuneisuudesta, luku 9). Tarkasteluun olisi kuitenkin suotavaa ottaa – vaikkapa teoksen mahdollisessa jatko-osassa – myös ne tasa-arvon ulottuvuudet, jotka liittyvät etnisyyksiin, äidinkieleen ja uskontoon sekä toisiinsa monin tavoin kytkeytyviin tulo-, varallisuus-, koulutus- ja terveyseroihin. Viimeiseen eriarvoisuuksien ryhmään tosin Wass enemmänkin kuin pelkästään viittaa omassa artikkelissaan.

Kirjan artikkeleista yksi, Elina Nopparin ja Mari K. Niemen luku 10, kohdistuu ”median valtaan”. Lisäksi Maija Mattilan aineisto luvussa 11 juontuu suurelta osin medioista. Erillinen artikkeli ”someajan” politiikasta olisi ollut perusteltua sisällyttää teokseen. Oman alani eli yleisen valtio-opin kansainvälisellä kentällä puhutaan nykyisin paljon politiikan tutkimuksen ja viestinnän tutkimuksen sulautumisesta yhteen. Taustalla vaikuttavat lähes rajattomien tietomassojen hallinnan mahdollistava laite- ja ohjelmistokapasiteetin räjähdysmäinen kehitys, kaupankäynnin ja henkilökohtaisen viestinnän ohella myös politikoinnin digitalisoituminen, viestintävauhdin alituinen kiihtyminen sekä kansalaisten ja poliittisten vastustajien digitaalisten kontrollointimahdollisuuksien jatkuva lisääntyminen. Uusia lieveilmiöitä ovat vihapuheen organisoituneet verkkoareenat, joille osaavat politiikan ja viestinnän tutkijat kylläkin kykenevät vaitta anonyymisti tunkeutumaan. Poliitiikan medialisoi-

tumisen synkempiin juonteisiin kuuluvat aggressiivisten valtioiden verkkohyökkäykset demokratioiden horjuttamiseksi.

Työmarkkinaosapuolet painottuvat vasta toimittajien laatiman päätösluvun 12 viimeisessä kappaleessa. Kuten tuossa yhteydessä todetaan, ”puhe korporatismiin ja yleisemminkin konsensuksen merkittävästä heikkenemisestä on kuitenkin ennenaikaista” (310–311). Yksistään tämän muotoilun avaaminen ja perustelu olisi ansainnut oman lukunsa tai ainakin huomattavan osan järjestösektoria kartoittavasta luvusta.

Teoksessa sovellettu tapa rajata politiikan ala julkilausutuina ja julkilausumattomin inklusioina ja eksklusioina on johtanut tiettyyn varovaisuuteen ja vaikuttanut esitettävissä oleviin tuloksiin. Jussi Teljo arvioi vuonna 1950 yleisen valtio-opin virkaanastujaisesityksessään, että valtio-oppi tarvitsee valtiota yhtä vähän kuin sielutiede sielua. Tämä huomioon ottaen poliittista valtaa nyky-Suomessa olisi toivottavaa hahmottaa siten, että muodollisten poliittisten instituutioiden tarkastelua täydennettäisiin riittävästi myös muiden tosiasiallisesti vaikuttavien instituutioiden erittelyllä.

Väläytin edellä ajatusta jatko-osan laatimisesta teokselle *Poliittinen valta Suomessa*. Mitä sellaista kirjasta jää puuttumaan, että sille tulisi kaavailla jatkoa? Ensinnäkin tarvittaisiin yhtenäinen mutta ei orjallisen tiukka meta-teoreettinen viitekehys, joka ottaisi huomioon suomalaisen politiikan tutkimuksen piirissä edustettujen tieteenfilosofisten näkemysten kirjon neo- ellei suorastaan vanhapositivismin post-foundationalismiin. Toiseksi kotimaisten olosuhteiden ja kehityspiirteiden analyysi tulisi riittävästi kehystää globaaliyhteiskunnan ja sen vaikutusten, muutossuuntien ja riskiskenaarioiden tulkinnan tuloksilla. Kolmanneksi talous pitäisi sisällyttää poliittiseen analyysiin aivan liian tärkeänä aiheena jätettäväksi vain ekonomistien hoteisiin. Neljänneksi työmarkkinajärjestöjen, kansalaisjärjestöjen ja kansalaisten asemaa suhteessa valtaan tulisi eritellä systemaattisesti.